

Een rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming: hoever zijn we?

E.R. Helder

1 Herkomst

Het was rond de eeuwwisseling dat de term ‘maatschappelijke onderneming’ een plaats veroverde in het maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke debat. In de laatste decennia van de twintigste eeuw werd marktwerking gezien als de oplossing voor vrijwel alle problemen die werden ervaren in semipublieke sectoren. Mede als reactie op die zienswijze ontstond de visie dat zorg- en onderwijsinstellingen, woningbouwcorporaties en andere sectoren wel als ondernemingen beschouwd moesten of konden worden, maar dat zij gericht waren op een maatschappelijk belang dat de belangen van aandeelhouders en andere stakeholders diende te overstijgen. Een ander aspect in deze ontwikkeling was de herwaardering voor het maatschappelijk middenveld. De commercialisering van semipublieke taken kan niet los worden gezien van de individualisering in diezelfde periode. Balkenende¹ toonde aan dat de samenleving uit meer bestaat dan alleen een overheid en losse individuen. Er zijn ook tal van maatschappelijke organisaties die in belangrijke mate de infrastructuur vormen van de netwerksamenleving waarin we zijn beland. De blinde vlek die een tijdlang bestond voor de rol van deze maatschappelijke organisaties leidde tot achterstallig onderhoud in wet- en regelgeving.²

2 Knelpunten

Al vrij snel werd de wenselijkheid van een eigen rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming onderdeel van de discussie. Daarvoor werden en worden meerdere redenen genoemd. Zo bieden de bestaande privaatrechtelijke rechtsvormen in het Nederlandse recht onvoldoende waarborgen voor de verankering van het maatschappelijk belang in het doel van de rechtspersoon. Een tweede knelpunt betreft de relatie met de stakeholders: wie zijn het, wat dient hun invloed te zijn op het beleid en hoe wordt daar inhoud aan gegeven? Een derde knelpunt betreft de mogelijkheid om winst uit te keren aan verschafters van risicodragend kapitaal. Na de nodige aarzelingen tekende zich de lijn af in de discussie dat het niet met het wezen van de maatschappelijke onderneming in strijd is om winst uit te keren, maar dat dit niet onbegrensd kan zijn. Een volgend knelpunt is de relatie met de overheid, die haar eigen doelen heeft op de terreinen waarop maatschap-

1 J.P. Balkenende, *Overheidsregelgeving en maatschappelijke organisaties*, Alphen aan den Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink 1992, p. 274v.

2 Zie E.R. Helder, *De juridische infrastructuur van de maatschappelijke onderneming*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2013, p. 22.

E.R. Helder

pelijke ondernemingen actief zijn. De relatie met de overheid wordt mede gekleurd door sectorspecifieke wetgeving, die – in de ene sector nog meer dan de andere – wordt gekenmerkt door kwantitatieve overvloed. Compliance is daardoor een vak apart geworden, temeer daar steeds meer maatschappelijke ondernemingen sectoroverstijgend actief zijn. Een laatste knelpunt, dat in het publieke debat telkens terugkeert, is de herkenbaarheid. Het belang van de maatschappelijke onderneming om als zodanig herkenbaar te zijn in het maatschappelijk verkeer kan nauwelijks onderschat worden in een tijdperk waarin beeldvorming van grote invloed blijkt te zijn op het welslagen van elk project.

De fiscaliteit speelt in deze discussie geen rol van betekenis. Vanuit maatschappelijke ondernemingen en hun platforms wordt niet of nauwelijks gepleit voor fiscale faciliteiten of privileges, omdat bijdragen aan de publieke middelen over het algemeen niet in strijd wordt geacht met de gerichtheid op een maatschappelijk doel.

3 Wetsvoorstel M.O./M.O.W.

De definitie van de maatschappelijke onderneming is tot op heden niet volledig uitgekristalliseerd, maar de contouren zijn duidelijk. Het betreft een organisatie die als een onderneming is georganiseerd en acteert met een doel dat parallel loopt aan het algemeen belang.³ Sommige schrijvers menen dat uitkering van winst aan aandeelhouders niet zonder meer met dat doel in strijd hoeft te zijn, andere menen dat de gerichtheid op een maatschappelijk doel zich per definitie niet verdraagt met de uitkering van winst. Het pleidooi in het publieke debat voor een eigen rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming mondde in 2008 uit in een wetsvoorstel⁴ tot invoering van een aparte titel in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek (BW). Dit wetsvoorstel voorzag in de invoering van een modaliteit voor de vereniging en de stichting, namelijk de vereniging c.q. stichting tot instandhouding van een maatschappelijke onderneming, aangeduid als M.O. of als M.O.W.

De governance van de M.O. zou een bestuur omvatten waarvan de leden zouden worden benoemd aan de hand van een profielschets. Daarnaast diende er een raad van toezicht te zijn, waarvan de positie grotendeels aansloot bij de grootste gemene deler van de diverse Governance Codes in semipublieke sectoren. Voorts zou de M.O. een belanghebbendenvertegenwoordiging moeten hebben als orgaan, waarbij de statuten dienden aan te geven wie de M.O. als belanghebbenden zou beschouwen. De bevoegdheden van de belanghebbendenvertegenwoordiging waren parallel aan die van de raad van toezicht gedacht: over elk besluit dat aan goedkeuring van de raad van toezicht zou zijn onderworpen, zou de belanghebbendenvertegenwoordiging een adviesrecht hebben. De M.O.W. onderscheidde zich van de M.O. door de mogelijkheid om winstbewijzen uit te geven aan investeer-

3 Zie bijv. H.J. de Ru, J.L. Burggraaf & L.A.J. Spaans, *De maatschappelijke onderneming. Een studie naar de noodzaak en wenselijkheid van een eigen regeling voor de maatschappelijke onderneming in het rechtspersonenrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2005, p. 19.

4 Wetsvoorstel 32003.

ders, de winstbewijshouders, die tezamen de algemene vergadering van winstbewijshouders zouden vormen.⁵

Op dit wetsvoorstel kwam veel kritiek. Zo werd de definiëring van het na te streven maatschappelijk belang geheel aan de vrijheid van de maatschappelijke onderneming en haar oprichters gelaten. Het wetsvoorstel bood daarvoor geen aanknopingspunten of criteria. Ook de invulling van het begrip belanghebbenden werd aan de vrijheid van de maatschappelijke onderneming gelaten, waarbij wel was voorzien in een rechtsgang voor degenen die zichzelf als belanghebbenden zouden beschouwen maar als zodanig niet door de maatschappelijke onderneming werden erkend. Ook de winstbewijzenregeling lag onder vuur. De rechten van de winstbewijshouder dienden in de statuten te worden geregeld, het wetsvoorstel bood niet meer dan een (beperkt) recht op informatie over het beleid en de gang van zaken. Winstuitkering mocht er niet toe leiden dat van de overheid verkregen middelen en de vruchten daarvan bij de winstbewijshouders terecht zouden komen. Dat klinkt logisch en redelijk, maar het zou leiden tot een gecompliceerde administratie van geormerkte geldstromen, die bovendien in de praktijk niet altijd gescheiden te houden zijn. Accountants zagen de bui al hangen.

Tot een parlementair debat over een eigen rechtsvorm voor de maatschappelijke onderneming is het helaas niet gekomen. De kritische ontvangst van het wetsvoorstel stelde een opvolgend kabinet in de gelegenheid om het zonder motivering in te trekken.

4 Na het wetsvoorstel

De discussie over de juridische vormgeving van maatschappelijk ondernemerschap heeft nadien twee belangrijke impulsen gehad. Ten eerste verscheen in 2013 het rapport 'Een lastig gesprek' van de commissie-Halsema. De tweede impuls kwam vanuit een totaal andere hoek: de snelle opkomst van maatschappelijk georiënteerd ondernemerschap, de *social enterprise*, buiten de semipublieke sectoren.

4.1 De commissie-Halsema

Op 11 september 2013 bracht de Commissie Behoorlijk Bestuur onder voorzitterschap van Femke Halsema haar rapport 'Een lastig gesprek' uit aan de minister van Economische Zaken.⁶ De commissie-Halsema bespeurde drie weeffouten in de semipublieke sector. Onder de semipublieke sector verstond de commissie met name de zorgsector, het onderwijs en de sociale woningbouw.

De eerste weeffout betrof de definitie van het publiek belang. De commissie zag daar een taak weggelegd voor de politiek. Het definiëren van het publiek c.q. maatschappelijk c.q. algemeen belang werd en wordt echter gezien als een lastige

⁵ Zie hierover Helder 2013, p. 72-87.

⁶ Het rapport is de raadplegen via www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2013/09/11/een-lastig-gesprek-advies-commissie-behoorlijk-bestuur.

E.R. Helder

klus, die bij voorkeur wordt uitbesteed. Dat was het geval bij het wetsvoorstel, waarin die definitie werd overgelaten aan de oprichters. Toch rijst de vraag of hier van de politiek niet enige zelfdiscipline gevraagd mag worden. Zelfdiscipline enerzijds om ernst te maken met een definitie van het publiek belang en/of het maatschappelijk belang. Zelfdiscipline anderzijds om die definitie zo ruim te houden dat maatschappelijke ondernemingen zelf daaraan een invulling kunnen geven.

De tweede weeffout zag de commissie-Halsema in de uitvoering. Geconstateerd werd dat in de semipublieke sector veel werd gestuurd op de kosten en weinig op de kwaliteit van de dienstverlening. Dit vraagt om een heroverweging van de wijze waarop het beleid tot stand komt en de controle daarop. De nadruk op het financiële beleid kan in de zorg en het onderwijs zo groot worden, dat niet eens duidelijk is hoe de kwaliteit ervan dient te worden bepaald. Een heroverweging is daarom waardevol, mits deze niet leidt tot een simpele uitbreiding van het aantal toezichthouders. Leerzaam is in dat opzicht de gang van zaken bij het inmiddels opgedeelde onderwijsconglomeraat Amarantis. Uit het rapport van de Commissie onderzoek financiële problematiek Amarantis (december 2012) kwam overtuigend naar voren dat de effectiviteit van toezicht wordt ondergraven door versnippering. Er dient één adres te zijn waar alle waarschuwingssignalen samenkomen. Het ligt voor de hand dat de eigen raad van toezicht van de organisatie daarin een sleutelrol heeft te vervullen. De raad van toezicht kan zich concentreren op één organisatie en is daarmee het beste geëquipeerd om het overzicht te houden. Daarnaast mag niet het belang van 'korte lijnen' worden onderschat. Zowel organisatorisch als fysiek dient het bestuur niet op te grote afstand van de werkvloer te staan. De huidige behoefte aan klokkenluidersregelingen wordt er wellicht deels door verklaard, maar vanuit dit oogpunt is een klokkenluidersregeling een lapmiddel. Korte lijnen naar de werkvloer dragen bovendien bij aan een cultuur waarin ook korte lijnen naar cliënten en andere betrokkenen vanzelfsprekend zijn.

De derde weeffout zag de commissie-Halsema in een onduidelijke verdeling van verantwoordelijkheden. De commissie kwam daarom met de aanbeveling om in het BW een regeling op te nemen voor het toezichthoudend orgaan bij een vereniging of stichting, zoals die regeling er wel is voor de raad van commissarissen in het bedrijfsleven. Aan deze aanbeveling is gevolg gegeven met het wetsvoorstel bestuur en toezicht rechtspersonen,⁷ waarover hierna meer.

De commissie bepleitte voorts om cliëntenraden en medezeggenschapsraden meer invloed te geven op de benoeming van toezichthouders. Dat zou echter een forse stap terug zijn. De ervaringen die daarmee zijn opgedaan vanaf de jaren tachtig hebben duidelijke bezwaren aan het licht gebracht. Toezichthouders komen gemakkelijk in een spagaat als zij tegelijkertijd een bepaalde achterban vertegenwoordigen. Die achterban is bovendien niet altijd representatief voor de stakeholders van de maatschappelijke onderneming. De onafhankelijke raad van toezicht is daarom een verworvenheid die gekoesterd moet worden. Een belang-

7 Het wetsvoorstel is te raadplegen via www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2016/06/13/wetsvoorstel-bestuur-en-toezicht-rechtspersonen.

rijk aandachtspunt is wel het toezicht op de raad van toezicht. Hier ligt een uitdaging om het toezicht op het toezicht effectief te organiseren zonder de onafhankelijkheid aan te tasten.

Terecht stelde de commissie-Halsema overigens dat de overheid – op welke afstand dan ook – altijd een eigen verantwoordelijkheid houdt voor de semipublieke sector. Een tekort aan toezicht leidt vroeg of laat tot excessen, maar een overmaat aan toezicht is evenmin effectief. De uitdaging aan de wetgever en aan de sectoren zelf is het vinden van de juiste balans. Daar valt nog veel te winnen aan transparantie en doelmatigheid. In ieder geval is daarvoor essentieel dat alle actoren hun eigen en elkaars rollen kennen, hun eigen rol bewaken en elkaars rollen respecteren.

Ten slotte is een goed functionerend onafhankelijk toezicht een basisvoorwaarde voor de – op zichzelf niet onwenselijk gevonden – toelating van private investeerders in de semipublieke sector. Zonder toezicht is het een kwestie van tijd dat het aandeelhoudersbelang verstarend zal gaan werken ten opzichte van het publiek belang. De commissie trok niet de conclusie dat een nieuwe rechtsvorm gewenst was, maar de discussie daarover kreeg wel een impuls door het rapport.

4.2 Wetsvoorstel bestuur en toezicht rechtspersonen

De regering heeft aan de bevindingen van de commissie-Halsema een vervolg gegeven door het ontwikkelen van een wetsvoorstel bestuur en toezicht rechtspersonen. Na een voorontwerp en een consultatieronde is dat wetsvoorstel medio juni 2016 ingediend bij de Tweede Kamer. De kern van dit wetsvoorstel is dat in het algemeen deel van Boek 2 BW een generieke regeling wordt getroffen voor de aansprakelijkheidspositie van bestuurders en toezichthouders in geval van onbehoorlijke taakvervulling, evenals een generieke regeling voor de besluitvorming in geval van tegenstrijdig belang, de taakverdeling tussen uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders in een one-tier board en de positie van de raad van commissarissen in een two-tier stelsel. De tegenstrijdig-belangregeling van de nv en de bv wordt algemeen geldend.

Het wetsvoorstel behelst een verdere harmonisatie van het rechtspersonenrecht doordat specifieke regelingen voor bepaalde rechtsvormen worden vervangen door een generieke regeling. Irrationele verschillen tussen de rechtsvormen worden hiermee tegengegaan. Dit past in de reputatie van flexibiliteit die het Nederlandse ondernemingsrecht vanouds heeft gehad. Idealiter kan de keuze voor een rechtsvorm worden gemaakt op basis van hoofdzaken, zonder beïnvloeding door onwezenlijke details. Het wetsvoorstel is in dat opzicht een stap in de goede richting. Maar voor de maatschappelijke onderneming is de ideale rechtsvorm nog niet voorhanden, wat eens te meer blijkt uit een parallelle ontwikkeling: de opkomst van de *social enterprise*.

4.3 De social enterprise

De term maatschappelijke onderneming is in zwang geraakt voor organisaties die taken in het publieke en semipublieke domein vervullen op een ondernemingsgewijze manier. Met dat laatste wordt bedoeld dat de continuïteit van de activitei-

E.R. Helder

ten niet afhankelijk wil zijn van subsidies en donaties, met andere woorden: de activiteiten zelf dienen voldoende inkomsten te genereren. De term *social enterprise* is geïntroduceerd voor organisaties die volbloed ondernemingsactiviteiten verrichten, gericht op een maatschappelijk belang. Er zijn in Nederland in enkele jaren enige honderden *social enterprises* geïdentificeerd.⁸ Hier is geen sprake van semipublieke instellingen die ondernemingsgewijs willen denken en werken, maar van ondernemers die een maatschappelijke meerwaarde beogen. Ze houden zich bijvoorbeeld bezig met het maken van chocola (doel: uitbuiting op cacaoplantages tegengaan) of de productie van waterflessen (doel: de consumptie van frisdranken en het gebruik van petflessen verminderen). Talloos blijken de mogelijkheden te zijn om mensen met een beperking te laten deelnemen aan het arbeidsproces, sterker nog: bepaalde beperkingen gaan gepaard met specifieke vaardigheden die niet onbenut hoeven blijven, mensen met een beperking beleven soms plezier aan taken die anderen liever vermijden. Sociaal ondernemerschap moet worden onderscheiden van sociaal (of maatschappelijk) verantwoord ondernemerschap. Met dat laatste wordt slechts bedoeld dat klassieke ondernemingen, gericht op waardecreatie voor de aandeelhouders, zich bewust zijn van hun impact op de samenleving en het milieu en hun gedrag daardoor laten beïnvloeden. Een *social enterprise* heeft een ander uitgangspunt. Waardecreatie voor de aandeelhouders is secundair of zelfs afwezig.

Social enterprises lopen tegen dezelfde knelpunten aan als maatschappelijke ondernemingen: hun herkenbaarheid als zodanig, de borging van de gerichtheid op het maatschappelijk belang en de relatie met de stakeholders. De behoefte aan herkenbaarheid wordt al jarenlang telkens weer genoemd, maar door politici nog vaak afgedaan als onvoldoende zwaarwegend argument. Dat is merkwaardig, omdat juist politici bijna dagelijks ondervinden hoe cruciaal beeldvorming is in onze tijd. Uit juridisch oogpunt is het zonder meer mogelijk een nv of een bv op te richten met een maatschappelijk doel, waarbij eventueel de stemgerechtigden zich committeren om niet te besluiten tot uitkering van winst. Maar tegen het beeld een commerciële organisatie te zijn valt niet op te boksen. Omgekeerd mag een stichting in het Nederlandse recht een commercieel doel hebben, de uitstraling van de rechtsvorm stichting is onaantastbaar ideëel.

Een vorm van borging van het maatschappelijk belang is onderdeel van de herkenbaarheid van de gewenste rechtsvorm. In de Verenigde Staten is op particulier initiatief de Benefit Corporation (BCorp) als rechtsvorm ontwikkeld. De BCorp is inmiddels geïmplementeerd in de wetgeving van de meeste staten. Het zwakke punt in de regeling van de BCorp is dat de algemene vergadering kan besluiten om de rechtspersoon om te zetten in een gewone vennootschap. De regelgeving biedt derhalve ruimte voor een kameleonachtig bestaan, waarin een organisatie telkens de vorm van een BCorp aanneemt voor zolang zij dat zelf verkiest. Het gevaar van 'greenwashing' wordt hier gemakkelijk gemaakt. Dat het ook anders kan, bewijst Zweden. In de Zweedse wetgeving is voorzien dat een vennootschap zichzelf kan

8 Zie www.social-enterprise.nl/wie-doen-het/.

omzetten in een vennootschap zonder winstuitkering of een vennootschap met beperkte winstuitkering. De omgekeerde beweging is in Zweden evenwel wettelijk uitgesloten. Dat is niet overbodig, (ook) in Nederland zijn er reeds voorbeelden van ondernemingen die met een maatschappelijk oogmerk werden opgezet, maar waarvan de attitude van de investeerders veranderde, toen bleek dat maatschappelijk ondernemen winstgevendheid niet in de weg hoeft te staan. Voorkomen moet worden dat de maatschappelijke onderneming c.q. *social enterprise* gaat functioneren als testomgeving voor activiteiten die bij bewezen succes commercieel verder geëxploiteerd gaan worden.

De dialoog met de stakeholders laat zich lastig institutionaliseren, al was het maar omdat de stakeholders vaak niet eenvoudig te identificeren zijn. Een organisatie heeft vaak talloze relaties, waarmee meer of minder frequent contact is en die op uiteenlopende gronden als stakeholder aangemerkt zouden kunnen worden. Het beoogde maatschappelijk belang dat de maatschappelijke onderneming c.q. *social enterprise* nastreeft, brengt als vanzelf mee dat het bestuur oog heeft voor het eigenbelang van de rechtspersoon bij een beleidsmatige dialoog met stakeholders. Essentieel is dan ook met name dat de organisatie een beleid voor de dialoog met stakeholders heeft en dat zij transparant is, zowel over dat beleid als over de invulling daarvan.

Transparantie is overigens een volgend kenmerk dat maatschappelijke ondernemingen en *social enterprises* delen. De maatschappelijke oriëntatie brengt noodzakelijk de bereidheid mee om het eigen handelen tegenover de samenleving te verantwoorden, al was het maar door een periodieke verslaglegging op de eigen website. Een verschil tussen de maatschappelijke onderneming en de *social enterprise* manifesteert zich op het punt van het interne toezicht. De semipublieke sector is inmiddels gewend aan een intern toezichthoudend orgaan in de vorm van een raad van commissarissen of een raad van toezicht. Een *social enterprise* ontstaat vaak op initiatief van een ondernemende pionier of een pionierende ondernemer. Het voeren van een discussie met een gezaghebbende raad van commissarissen behoort dan niet vanzelfsprekend tot de organisatiecultuur. De transparantie wil men niet ten koste laten gaan van de autonomie. Het is de vraag of die benadering houdbaar blijft nadat een *social enterprise* de pioniersfase is ontstegen. Een counterpart die intern verantwoordelijk is voor de handhaving van de maatschappelijke doelstelling en de daarbij passende werkwijze, is logisch en onvermijdelijk. Daar dient onmiddellijk aan te worden toegevoegd dat die counterpart voor een bescheiden *social enterprise* niet te zwaar zal moeten zijn.

Interessant is overigens dat het merendeel van de *social enterprises* kiest voor de bv als rechtsvorm (ongeveer 50%). Op de tweede plaats komt de stichting (30%). De resterende 20% heeft een complexe rechtsvorm met een bv en een stichting.⁹

9 Zie hierover S. van Zon, *Is er in Nederland een rechtsvorm nodig voor social enterprise?*, 2013, www.p-plus.nl/resources/articlefiles/Rechtsvormsocialeonderneming.pdf.

E.R. Helder

4.4 *De stand van zaken in de buurlanden*

Hiervoor werd reeds gerefereerd aan enkele buitenlandse voorbeelden. Er zijn er veel meer.¹⁰ Nederland loopt in Europees perspectief achter in de ontwikkeling van een passende rechtsvorm voor maatschappelijk/sociaal ondernemerschap. Veel landen kennen reeds een speciale rechtsvorm. Meestal betreft het een modaliteit van een bestaande rechtsvorm of een modaliteit die op meerdere rechtsvormen toepasbaar is. Als we ons tot onze directe buurlanden beperken, heeft België de Vennootschap met Sociaal Oogmerk (VSO), het Verenigd Koninkrijk de Community Interest Company (CIC) en Duitsland de Gemeinnützige GmbH. De ontstaansgeschiedenis en achtergrond van deze rechtsvormen zijn wisselend, maar de rode draad is in de eerste plaats dat de wetgever de behoefte heeft onderkend aan herkenbaarheid in het economisch en maatschappelijk verkeer.¹¹

4.5 *De betekenis voor zorg, onderwijs en sociale woningbouw*

De opkomst van de term maatschappelijke onderneming voor instellingen in de semipublieke sector heeft een tweeledige oorsprong. Enerzijds was er de drijfveer om zichtbaar te maken dat zorg, onderwijs en sociale woningbouw niet en zeker niet uitsluitend werden gerealiseerd door de overheid. Er is een maatschappelijk middenveld dat is voortgekomen uit particuliere initiatieven en zich telkens op particulier initiatief vernieuwt. Anderzijds was er de gedachte dat in de semipublieke sectoren, met name in de zorg, private investeringen nodig waren om de voorzieningen op peil en up-to-date te houden. Er werd dus naar wegen gezocht om commerciële investeerders te interesseren voor de zorgsector, met andere woorden: om investeerders rendement te bieden, zonder dat kortetermijnbelangen van financiële aard doorslaggevende invloed op het beleid zouden kunnen krijgen. Het wetsvoorstel maatschappelijke onderneming beoogde daarin te voorzien door maatschappelijke ondernemingen de mogelijkheid te bieden om winstbewijzen uit te geven. Tegelijkertijd werd een verruiming voorzien van de Wet toelating zorginstellingen, die evenwel niet met het wetsvoorstel maatschappelijke onderneming werd geharmoniseerd. De discussie tendeerde naar het eenvoudigweg mogelijk maken van commerciële ziekenhuizen. Deze ontwikkeling lijkt al enige tijd te stagneren, maar de discussie zou een nieuwe impuls kunnen krijgen indien een nieuwe rechtsvorm door de wetgever wordt geïntroduceerd. Er is in de samenleving een onderscheid aan het licht getreden tussen ondernemerschap als broodwinning – waarbij de boterhammen nooit dik genoeg belegd kunnen zijn – en ondernemerschap als middel om een maatschappelijke meerwaarde te creëren en in stand te houden. Het is begrijpelijk dat in de zorg beduchtheid bestaat voor de eerste soort ondernemerschap en dat er daarom twijfels rijzen of zorg wel ondernemingsgewijs georganiseerd en aangeboden kan worden. Het kind wordt echter met het badwater weggegooid als daardoor de andere soort ondernemerschap geen kans krijgt zich in de zorg te manifesteren. Ondernemerschap dwingt

10 Zie Europese Commissie, *A map of social enterprises and their eco-systems in Europe* (Synthesis Report), 2015, p. 52, ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=2149.

11 Zie hierover T.E. Lambooy & A. Argyrou, *Improving the legal environment for social entrepreneurship*, *European Company Law* (11) 2014, afl. 2.

namelijk wel tot doelmatigheid en kostenbewustzijn, eigenschappen die in elke sector welkom zijn, zeker in de zorgsector, waarvan de betaalbaarheid een punt van aanhoudende aandacht is. Het is niet alleen de maatschappelijke discussie die een impuls zou krijgen van een nieuwe rechtsvorm, ook het zorgaanbod kan gestimuleerd worden door het beschikbaar komen van een geëigende rechtsvorm, waarvan ondernemerschap een kenmerk is, als middel, niet als doel. Dat vraagt om een ondernemingsvorm waarin het maatschappelijk belang gelegitimeerd en verankerd is. In navolging van de meeste buitenlandse voorbeelden lijkt een modaliteit van de kapitaalvennootschap (bijvoorbeeld de nvm. en de bvm.) daartoe het meest geëigend te zijn. Een voorstel in die richting¹² is ongeveer een jaar geleden gepresenteerd en het signaal dat daarmee is afgegeven, is door meerdere politieke partijen opgepakt. Het belang van een herkenbare rechtsvorm wordt langzaam maar zeker onderkend. Het wetsvoorstel voor de M.O./M.O.W. dateerde van 2008. Over de flex-bv is gedebatteerd van 2003 tot 2012. In het Nederlandse ritme van besluitvorming is het tijd voor een volgend wetsvoorstel. De gewenste kenmerken zijn nu wel voldoende uitgekristalliseerd.

12 Zie www.social-enterprise.nl/files/6914/5735/5318/Op_Weg_Naar_Het_Burgerlijk_Wetboek.pdf.